

KAPITTEL 3

Hva slags data får vi av intervjuer? Hvordan gripe praksis, taus kunnskap og mer enn forskjønnende selvpresentasjoner med intervjuer

Marte Mangset Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Abstract: This chapter addresses two challenges in interviewing: how to grasp tacit and taken for granted practices and representations, and how to get data on accounts or practices that are not part of the official discourse on the phenomenon under study. Professional practices and life more generally are full of routinised practices and tacit knowledge that the people engaging in them are hardly aware of doing. Yet, such practices may be very defining for a profession, or be a key to understanding power-relations. However, how can we as researchers grasp them? Another challenge for researchers is the way people tend to say one thing and do something else. Getting behind established self-presentations and grasping people's practices is a challenge, in particular through interviews. However, although we surely should try to diversify the methods we use, interviews are often the only or the best approach in a given situation. Does that mean that we should give up on getting data on practices? This chapter discusses the relationship between data on discourse (or accounts, representations, norms) and data on practice, and defines this relationship in terms of a continuum rather than a dichotomy. Finally, it discusses specific tools that one can use in interviews to get data on practice, and data on representations and norms closer to practice.

Keywords: interviewing, interview data, practice, discourse, descriptive questions, tacit knowledge

Sitering: Mangset M. (2024). Hva slags data får vi av intervjuer? Hvordan gripe praksis, taus kunnskap og mer enn forskjønnende selvpresentasjoner med intervjuer. I M. Mangset, H. M. Ihlebæk, T. Nordberg & A. B. Leseth (Red.), *Tett på profesjon, arbeid og politikk: Kvalitative metodeutfordringer og verktøy for å løse dem* (Kap. 3, s. 47–68). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.210.ch3>
Lisens: CC-BY 4.0

Diskurser langt fra praksis – ikke minst en utfordring i forskning tett på

Intervju er en svært utbredt metode i oppdragsforskning, profesjonsforskning og i samfunnsvitenskapelig forskning ganske generelt. Samtidig er ikke de som bruker denne tilnærmingen alltid like bevisst på hva de egentlig får data om gjennom sine intervjuer, eller om hva de går glipp av. Blant annet kan det å sette ord på praksis være krevende, både for informanter og forsker. Selv om det finnes god litteratur om intervju som forskningsmetode, hvilke muligheter og begrensninger den har og om hva som er gode alternative metodiske tilnærminger, bærer disse diskusjonene preg av noen mangler. Ikke minst bygger de ofte på en problematisk forståelse av forholdet mellom det som sies og det som gjøres, eller mellom data om diskurs og data om praksis. Dette kapittelet tar tak i utfordringer de som intervjuer møter, knyttet til det å få data om praksis, om taus kunnskap og det som er tatt for gitt, og til det å få data om normer og forestillinger som skjuler seg bak aktørenes offisielle selvpresentasjoner. Kapittelet kommer også med forslag til verktøy for å møte disse utfordringene.

Dersom vi forsker på hjemmehjelpers arbeidspraksiser, barnevernsansatte eller læreres arbeid i klasserommet, vil mye av det de gjør være innarbeidete rutiner som er så selvfølgelige for de som utfører dem at de knapt tenker over dem. Vask og stell av en pasient eller håndtering av et kaotisk klasserom er gjerne profesjonelle praksiser som sitter i kroppen og håndteres på automatikk. Dette gjelder selvsagt ikke bare profesjonelle praksiser. Om man studerer ungdomskulturer eller arbeidsdeling i familien, vil også mange av de sentrale praksisene man undersøker være automatisert eller styrt av taus kunnskap, altså kunnskap om hvordan ting gjøres uten at man har satt ord på det. Man bare gjør det. Hvordan skal en forske på slikt? Kan intervjuer gi data om det?

En annen utfordring når man forsker på profesjoner, er at profesjoner som regel har en slags offisiell fortelling om hva det er de gjør – hva som er deres rolle. Den kan være offisiell i den forstand at profesjonens organisasjon eller den institusjonen man jobber ved, har en eksplisitt fortelling om hva som er hjemmehjelpens eller barnevernsarbeideres rolle. Denne kan være uttrykt i politiske dokumenter eller på organisasjonens hjemmesider. Den kan også være mindre offisiell, ikke nedfelt i dokumenter, men en etablert fortelling på arbeidsplassen om hva det er man driver med.

Det er ikke gitt at det er fullstendig samsvar mellom den offisielle fortellingen om hva de profesjonelle skal gjøre, og hva de daglige profesjonelle

praksisene faktisk går ut på. Også andre grupper som ikke har noe med profesjoner å gjøre, som en ungdomsjentegjeng eller et punkmiljø, kan ha laget seg en fortelling om hvordan de ønsker å framstå. Dersom man som forsker spør en profesjonsutøver i et intervju om hva deres arbeid består i og hva deres rolle er, er det jo en fare for at forskeren får en slik offisiell fortelling, og ikke får tak i hva de faktisk gjør; ikke får tak i praksis. Burde man egentlig unngå å intervjuere dersom man er interessert i hva folk gjør, eller i hva folk tenker og mener bak de offisielle fortellingene?

Videre, om man forsker på en profesjon en selv lenge har vært en del av eller kjenner godt, kan det være en utfordring at en kjenner så godt til og deler den offisielle fortellingen om profesjonens identitet, arbeidsoppgaver og rolle at en tar det for gitt at sånn er det, uten å undersøke praksisene nærmere. Eller, dersom en som har jobbet som sykepleier i femten år tar et steg videre i karrieren og begynner på en doktorgrad om profesjonelle praksiser blant kreftsykepleiere, for eksempel, sitter kanskje rutine og de profesjonelle praksisene så i kroppen at sykepleier-forskeren tenker at hen vet hva dette handler om, uten nødvendigvis å kunne sette ord på det. Selv om en slik nærhet kan være en styrke, kan det også være en utfordring at en føler at en kjenner profesjonen, men uten å ha et språk for det som også de utenfor profesjonen kan forstå.

Det er ikke bare når en forsker på egen profesjon at en slik nærhet til feltet eller engasjement for aktørene kan gjøre seg gjeldende. Om man er en klassisk sosiolog, statsviter eller antropolog og skal forske på gutters skolemestring eller arbeidsdeling i familien, kan jo ens eget engasjement og gode kjennskap til feltet gjøre at en blendes litt av den offisielle diskursen og aksepterer den uten å undersøke skikkelig hva som foregår i praksis. Kanskje man ikke får med seg hvilke erfaringer og oppfatninger ulike informanter har, og hvorvidt disse samsvarer med kjente, offisielle fortellinger fra mediene, politikken eller sentrale talspersoner fordi denne fortellingen sitter så sterkt i bevisstheten. Dette er en utfordring som gjelder for de som forsker på egen profesjon, men som i realiteten gjelder enhver samfunnsforsker, fordi vi alle på et eller annet plan er del av de samfunnene vi forsker på – om enn i større eller mindre grad. Mange kvalitative forskere er godt kjent med grunnideen om at man som samfunnsforsker ikke kan innta en fullstendig utenforstående, objektiv posisjon. Likevel er det mange som ikke er veldig bevisste på hvor mye man kan gå glipp av taus kunnskap og tatt-for-gitt-heter fordi man deler mye av livsverdenen med de som man forsker på. Slik manglende bevissthet kan gjøre et forskningsintervju veldig fattig på interessante data.

Å sette ord på praksis kan være krevende både for informanter og forsker, av flere grunner, slik vi har sett over. Det har gjentatte ganger blitt diskutert i metodelitteraturen i flere fag hvorvidt intervjuer er en god kilde til data om praksis.

Er diskursdata – og dermed intervjuer – verdiløse?

I en artikkel fra 2014 argumenterer sosiologene Colin Jerolmack og Shamus Khan (2014) for at samfunnsforskere bør begrense bruken av intervjuer som tilnærming for å få empiriske data, fordi de mener at det folk sier er lite verdt som kilde til kunnskap: «Talk is cheap», sier de. Når man gjør intervjuer med folk om hva de gjør, har man ingen garanti for at de faktisk gjør det de sier at de gjør, og derfor, mener Jerolmack og Khan, er intervjuer lite verdt som datakilde. De viser til den klassiske problemstillingen om *attitude-behavior consistency* (ABC) eller *the attitudinal fallacy*, altså om potensielt manglende samsvar mellom diskurs og praksis (se f.eks. Gross & Niman, 1975). Disse forfatterne er mindre opptatt av utfordringer med taus kunnskap og tatt-for-gitt-heter, og mer opptatt av det som gjerne kalles *social desirability bias* (Grimm, 2010); altså en ide om at folk ønsker å presentere seg selv på en måte som er sosialt akseptabel, selv om praksisene deres kanskje er mindre i tråd med sosiale konvensjoner; at folk ønsker å framstå som bedre enn de er. Jerolmack og Khan skriver at de fortellingene folk forteller om seg selv er uinteressante av denne grunn, og at det bare er data om praksis som er av interesse. Derfor bør man droppe intervjuer og holde seg til observasjon av praksis, eller i det minste alltid komplettere en intervjustudie med observasjon.

Jeg er enig i Jerolmack og Khan om at for mange samfunnsforskere tyr til intervju litt på automatikk, og at det ofte kunne vært hensiktsmessig å variere mer mellom flere metodiske tilnærminger, både etnografisk observasjon og andre, og kombinere flere metodeverktøy om mulig. Likevel vil jeg, av grunner knyttet til utfordringene nevnt over, benytte dette kapitlet til å diskutere litt mer inngående hva intervjuer kan gi oss data om, hvordan ulike intervjuteknikker kan gi oss data om ulike ting, og til å diskutere forholdet mellom diskurs¹ og praksis.

1 I dette kapitlet bruker jeg gjennomgående diskurs om uttrykk som er språkliggjort, enten det er skriftlig eller muntlig. Der hvor andre bruker diskurs i en mer avgrenset betydning, for eksempel bare knyttet til skriftlige tekster eller med en bestemt teoretisk innramming for begrepet, bruker jeg det i en langt bredere betydning.

Selv om jeg i likhet med Jerolmack og Khan mener at man bør være forsiktig med å ensidig bruke intervjuer som datakilde, mener jeg at de opererer med en for enkel forståelse av hva som er «sant» og hva som er «løgn», eller av hva som er interessante data og hva som er uinteressante data.

Diskursdata kan fortelle oss noe interessant

Jerolmack og Khan snakker om diskursdata og praksisdata som to ulike typer data som man kan skille klart fra hverandre. De dømmer diskursdataene, som de mener en får gjennom intervjuer, som verdiløse, og sier at det er dataene om praksis, som de altså mener en får gjennom observasjon, som er av interesse. Et første poeng jeg vil ta for meg, er spørsmålet om hvorvidt diskursdata, *accounts*, eller fortellinger, bør regnes som verdiløse.

I norsk sosiologi har det gått en debatt mellom ulike forskere på klasse og kultur som også knytter an til denne diskusjonen om diskursdata versus praksisdata (se bl.a. Andersen & Mangset, 2012; Jarness & Friedmann, 2017; Sakslind et al., 2018; Skarpenes, 2007; Skarpenes & Sakslind, 2008; Skogen et al., 2008; Vassenden & Mangset, 2022). Sosiologene Rune Sakslind, Ove Skarpenes og Roger Hestholm (2018) var interessert i hvordan den norske middelklassen forholdt seg til kultur og hva som kan defineres som legitim kultur i Norge. De mente at norske klasseforskere tidligere hadde tatt for gitt at den franske sosiologen Pierre Bourdieus (1984) teoretiske rammeverk var relevant også for norske forhold: slike forskere hadde gått ut fra at norsk middelklasse, i likhet med fransk middelklasse, bruker kultur for å definere seg selv og trekke grenser mot andre klasser (holdninger av typen «vi i middelklassen hører på god musikk og leser gode bøker i motsetning til hva arbeiderklassen gjør»), heller enn å undersøke empirisk om de opererte med en hierarkisk forståelse av kultur og av folks kulturbruk. I sin studie intervjuet Sakslind, Skarpenes og Hestholm 113 informanter fra den norske middelklassen, og konkluderte med at disse *ikke* opererte med slike kulturhierarkier. Informantene definerte seg *ikke* i forhold til arbeiderklassen gjennom å snakke om sin egen kultur som bedre. Middelklasseinformantene fortalte at de syntes all kultur var like bra, og at de selv var mest opptatt av kultur som underholdning. Skarpenes og kollegene konkluderte med at dette var et tegn på at Norge er et land hvor middelklassen har en mer egalitær innstilling til kultur enn det middelklassen i Frankrike har.

En annen gruppe sosiologer, som hadde drevet nettopp den typen Bourdieu-inspirert forskning som Skarpenes og medforfatterne kritiserte,

mente at disse gjorde en alvorlig metodefeil. Kritikerne mente at når de hadde intervjuet folk fra norsk middelklasse, var det ikke så rart at disse ønsket å *framstille seg selv* som likhetsorienterte, som noen som sa at all kultur og alle klasser var like mye verdt, men det betød jo ikke nødvendigvis at det var sannheten om hva de mente. Skogen og kollegene skrev at man ikke burde studere hva folk *sier* om hva de mener om kultur og hva de *sier* om hva de leser og hører på og ser på av kultur, men at man burde studere de kulturelle *praksisene* deres. Man burde studere hvilke sosiale grupper som faktisk går på teater, hvem som går på hvilke konserter og så videre. Hadde Skarpenes og medforfatterne gjort det, mente Skogen og kolleger, hadde de sett at det er – også i Norge – et mønster av kulturforbruk som ligner mer på mønstrene for kulturforbruk i typiske klassesamfunn som Frankrike og Storbritannia. Også i Norge er det middelklassen som går på Nationalteatret og i operaen. Selv om middelklasseinformantene *ikke vil si i et intervju* at de mener det er forskjell på god og dårlig litteratur, så mener de det egentlig, påstår Skogen og medforfatterne. En studie av praksisene deres ville gitt bedre kunnskap om forhold mellom kultur og klasse i Norge.

Vi ser at også i denne debatten tegnes det opp et klart skille mellom diskursdata og praksisdata, og Skogen og kollegene mener, i tråd med Jerolmack og Khan, at det er praksisdata som er noe verdt. Disse selvpresentasjonene til middelklassen som Skarpenes og medforfatterne har fått tak i gjennom intervjuer, har de ikke noe tro på at samsvarer med praksis, og Skogen og medforfatterne mener derfor at de ikke er av interesse.

Uavhengig av hva man måtte mene om verdien av hver av disse sosiologgruppens bidrag, er det verdt å merke seg for vår metodediskusjon her, at Skarpenes og kollegene inntar en posisjon hvor de sier at diskursdata er verdifullt. Argumentet deres går ut på at ja, det er godt mulig disse middelklasseinformantene forteller ting i intervjuene som de tenker er sosialt akseptabelt å si i Norge, men da forteller det noe interessant om hva det er som er sosialt akseptabelt å si i Norge (Andersen & Mangset, 2012; Skarpenes & Sakslind, 2008).

Skarpenes, Sakslind og Hestholm bruker teoretiske og metodiske verktøy som bygger på arbeidene til de franske sosiologene Luc Boltanski og Laurent Thévenot (1999, 2006), som var opptatt av hvordan folk legitimerer sine standpunkter. Tanken er at de argumentene folk bruker når de må begrunne sine standpunkt eksplisitt, sier noe viktig om det samfunnet aktørene er en del av. Ja, sier de, de driver kanskje med selvrettferdiggjøring,

men det er interessant å høre hvordan folk rettferdiggjør seg selv. Dette er data som intervjuer som metode åpenbart egner seg til å få tak i.

Som jeg har argumentert for sammen med Gisle Andersen tidligere, er jeg helt enig med Skarpenes, Sakslind og Hestholm i at slike argumenter, slike fortellinger eller selvpresentasjoner, absolutt er interessante kilder til kunnskap om et samfunn (Andersen & Mangset, 2012). Jeg er altså ikke enig i Jerolmack og Khans poeng, eller Skogen og medforfatterens påstand, om at det bare er data om praksis som er interessante data. I de nevnte eksemplene innledningsvis om profesjoner som har noen etablerte fortellinger om hva deres rolle er og hva de gjør, kan man argumentere for at dette er diskursdata som kan fortelle oss noe interessant om hva det er legitimt å selge seg inn som, hva som er *socially desirable* i en bestemt kontekst. Vi kan for eksempel tenke oss at en etablert fortelling om norsk barnevern blant norske middelklassefamilier er annerledes enn en etablert fortelling om norsk barnevern blant familier i noen innvandringsgrupper. Slike diskurser skaper mening i folks liv, de er med på å konstituere vår sosiale virkelighet. Vi kan handle på bakgrunn av dem; fortellingene kan ha konsekvenser (Cooley, 1902; Goffman, 1959) og virke inn i maktrelasjoner (Fairclough, 2013). Dette kan vi bruke intervjudata til å finne ut interessante ting om. For eksempel kan fortellingen om Norge som et egalitært land bidra til at befolkningen blir mindre oppmerksom på maktmisbruk fra landets politiske og andre eliter enn det de ville vært i et land med en etablert forestilling om et mer hierarkisk samfunn (Mangset, 2015).

Selv om diskursdata er verdifulle, bør vi begrense oss til det? En etisk og epistemologisk nøtt

Likevel mener jeg at Skarpenes og kollegenes tilnærming til disse diskursdataene er litt problematisk. En ting er at det virker som de mener, og bidrar til å opprettholde en forestilling om, at man kan skille diskursdata og praksisdata klart fra hverandre. Dette er et poeng jeg skal gå nærmere inn på om litt. Videre virker det som de mener at man som samfunnsforsker egentlig burde begrense seg til å studere slike diskursdata; til å studere det som informanter sier eksplisitt. Ut fra en bestemt aktørforståelse, og noe man kanskje kan kalle en etisk-metodologisk posisjon, er de kritiske til å skulle forsøke å tolke noe annet ut av intervjudata enn nettopp de argumentene

som sies helt eksplisitt. Skogen og medforfatterne mente jo at Skarpenes burde ha tolket intervjuutsagnene fra middelklasseinformantene og tenkt på hvorfor de presenterer seg slik, og at de kunne ha skjulte motiver bak disse selvpresentasjonene. For å kunne si noe om maktrelasjoner i samfunnet, mente Skogen og medforfattere, må man se etter hva som ligger bak de eksplisitte utsagnene og se det i lys av andre data. Skarpenes og medforfattere synes en slik type fortolkning er problematisk. Det kan sees på som en manglende respekt for informantene å forsøke å tolke noe annet inn i det som sies i et intervju, enn det som sies helt eksplisitt. Skarpenes og medforfatterne er her på linje med flere andre som har kritisert det som ofte kalles «mistankens hermeneutikk», altså en analyse som mistenker personen bak et uttrykk for å ha andre intensjoner for uttrykket enn det som kommer eksplisitt fram (Moi, 2019).

Riktignok er det viktig og interessant å studere det som sies eksplisitt, men dersom vi begrenser oss til *bare* dette, går vi glipp av viktige deler av menneskenes sosiale liv. Jamfør det jeg skrev innledningsvis om betydningen av alt vi gjør som sitter i kroppen, som vi gjør uten å tenke oss om, kan vi ikke nøye oss med å bare diskutere de argumentene som sies eksplisitt. Da Bourdieu utviklet sin teori, som nettopp legger mye vekt på slik ikke språkliggjort praktisk bevissthet, gjorde han det blant annet i opposisjon til den sosiologiske retningen symbolsk interaksjonisme (Blumer, 1986; Goffman, 1956, 1959). Bourdieu mente at disse sosiologene hadde en for intellektualistisk forståelse av hvordan mennesker levde sine liv og fattet sine valg, at de gikk ut fra at folk hadde språkliggjorte forestillinger om handlingsalternativer som de kunne velge mellom. For å forstå menneskelig samhandling og maktrelasjoner mente han at samfunnsforskere må undersøke betydningen av praktisk bevissthet, det rutiniserte, det tatt-for-gitte og ikke språkliggjorte (Bourdieu, 1980). Uten nødvendigvis å være enig i hele det teoretiske rammeverket til Bourdieu, er det likevel lett å være enig i at mye av menneskelig handling og samhandling ikke er satt ord på, og at dette også er viktig for oss samfunnsforskere å forsøke å forstå noe av (Lizardo, 2021).

Samtidig har Skarpenes, Sakslind og Hestholm et godt poeng når de påpeker at det å tolke noe annet ut av intervjuutsagn enn det som sies eksplisitt, er problematisk. Dersom vi har et forskningsdesign som bare (eller i all hovedsak) baserer seg på intervjuer, hvordan kan vi vite at vi ikke bare tolker inn det vi ønsker å finne, det som ville bekrefte de analysene eller teoriene vi selv har en forkjærlighet for? Dette er en helt

reell metodeutfordring. Hvis vi ikke gir empirien muligheten til å motsi våre antakelser, er det ikke vitenskap vi driver med; og det er ikke noe spennende, da har vi jo ikke muligheten til å oppdage noe nytt. Samtidig er det et etisk problem å begrense seg til bare å studere det som sies eksplisitt. Det ville være en vitenskapelig abdisering, å si at alt det ved menneskenes liv som ikke sies eksplisitt, skal vi bare la være i fred. Det er gode grunner til å tro at det er nettopp de maktrelasjonene som ikke er eksplisitte, også er svært virkningsfulle. Disse må også settes under lupen. Spørsmålet er hvordan vi kan gjøre det på en god måte, og med hvilke metodiske verktøy.

Som jeg skrev innledningsvis, bør nok samfunnsforskere variere og kombinere metodeverktøy mer enn de gjør, og benytte seg av observasjon oftere enn de gjør. Samtidig er det mange situasjoner hvor observasjon ikke er mulig – på grunn av problemer med tilgang knyttet til personvern, hensyn til svake grupper eller hemmelighetsstemplet materiale i forvaltning eller næringsliv. Oppdragsforskningens tidsrammer og forventninger kan også være til hinder for å gjennomføre gode etnografiske studier (se Tellmanns kapittel i denne boka). Noen ganger kan også behovet for å studere bestemte aktører i mange ulike settinger gjøre intervjuer mer egnet enn etnografi, som er mer stedbundet enn fortellingene man kan få gjennom intervju (Vassenden & Mangset, 2022).

Men ut over at det kan være praktiske og andre grunner til at samfunnsforskere ofte tyr til intervjuer, er jeg kritisk til den forståelsen som både Skarpenes og kolleger og Jerolmack og Khan bygger opp under, nemlig ideen om at diskursdata og praksisdata er to dikotome størrelser som står i et slags motsetningsforhold til hverandre og som er gjensidig ekskluderende.

Diskurs og praksis: dikotome størrelser – eller mer meningsfullt med et kontinuum?

Spørsmålet om forholdet mellom verbale data og observasjonsdata, og forholdet mellom data om holdninger og data om handlinger, er en gammel diskusjon i samfunnsvitenskapen. Både i sosiologien og i antropologien kommer dette opp med jevne mellomrom (se f.eks. Eivind Grip Fjærs diskusjon av Jerolmack og Khans kritikk fra 2018). Selv om mange

antropologer ofte kommer med sterke forsvar for etnografi og observasjon, så har jo nettopp antropologiens tradisjon med feltarbeid som vanligvis kombinerer observasjon og feltsamtaler (og en rekke andre datainnsamlingsteknikker) gitt flere interessante metodedeletter om forholdet mellom det språklige og det observerbare. Det er all grunn til å tro at også Bourdieus antropologiske skoloring og feltarbeid i Kabylia (Bourdieu, 2018) har hatt stor betydning for hans fokus på praksis og praktisk bevissthet og sosialt betingete begrepskonstruksjon.

En klassiker i antropologisk metode- og teoridiskusjon er Holy og Stuchliks bok *Actions, Norms and Representations* fra 1983. I forhold til det som kan framstå som de tidlige nevnte sosiologenes argumentasjon for at man må fokusere på *enten* diskurs *eller* praksis, argumenterer Holy og Stuchlik, i tråd med den antropologiske feltarbeidstradisjonen for betydningen av å kombinere ulike typer data om altså handlinger, normer og representasjon. For å forstå sosial samhandling trenger vi data om begge deler og en bevissthet om hva som er hva. Dette kan virke selvfølgelig for mange, men gitt diskusjonene jeg nettopp har vist til, og de praktiske utfordringene feltarbeid av den klassiske antropologiske typen møter i dagens forskningspolitiske landskap, kan det være på sin plass å trekke fram denne grunnleggende innsikten: Både data om praktiske handlinger og diskursdata om normer og representasjoner er verdifulle, og man ofte trenger begge deler.

Samtidig opererer også Holy og Stuchlik med en todeling: De snakker om at det er to ulike *domener* for data, det som er verbalt på den ene siden, og det som er observerbart på den andre. Det verbale, eller diskursdataene som jeg har kalt det i dette kapitlet, gir informasjon om holdninger, normer og meningsskapende fortellinger. Observasjon gir data om det folk gjør, om handlinger. Ut fra en slik metodologisk forståelse skulle man altså tenke at hvis man ikke kan gjennomføre et feltarbeid, og bare har anledning til å gjøre intervjuer, vil man bare kunne få data om normer og representasjoner.

Den norske antropologen Ingjerd Hoëm (2001) går i artikkelen «Jeg kan ikke få sagt hvor mye du betyr for meg» tilbake i antropologiens faghistorie og bruker det som utgangspunkt for å diskutere språk i antropologien. Hun diskuterer også forholdet mellom språk og praksis. I og med at antropologien har en sterk tradisjon for å reise til fjerntliggende strøk hvor menneskene snakker et språk som er ukjent for forskeren før hen kommer dit, og at feltarbeidsidealet har handlet om å leve i en slik kultur over tid for å

forsøke å forstå og analysere den, har det å lære språk vært en sentral del av faget. Det har vært sterke bånd mellom antropologien og en humanistisk og delvis lingvistisk tradisjon. Med blant annet Fredrik Barth, hvis store innvirkning på antropologifaget på ingen måte begrenset seg til Norge, ble disse faglige båndene til humaniora og lingvistikkk svakere. Faget ble definert mer som samfunnsvitenskap. Dermed ble også bevisstheten om språk, og måten språk og praksis inngår i hverandre, svekket, argumenterer Hoëm.

Dette er et poeng hos Hoëm som er sentralt for diskusjonen i dette kapittelet: Hun argumenterer for at språk og praksis må forstås i sammenheng, og for at språket må sees som både konstituert av og konstituerende for praksis. Man kan ha noen innarbeidete måter å gjøre ting på, praktiserer som sitter i kroppen, og en rekke utsagn om dette har bare mening om det sees i lys av disse praksisene. Hun viser til sentrale figurer i antropologisk faghistorie som mener at det har vært for mye fokus på språk i antropologien, og som er opptatt av hvordan mening (og trolig også normer og representasjoner) bør forstås mer som bare knyttet til praksis heller enn til språk (Bloch, 1991). Hoëm insisterer, slik jeg forstår henne, mer på betydningen av den tette *koblingen* mellom språket – begrepene og uttrykkene vi bruker – og våre daglige praktiser. Dette er jo også Wittgensteins (1953/2010) forståelse av språk som meningsløst om det ikke sees i sammenheng med hverdagslig praksis.

Også språkfilosofen John Austin og hans fokus på språkhandlinger (*speech acts*) og språket som performativt er av betydning her: Når man for eksempel sier ting som «Herved erklærer jeg dere til rette ektefolk å være», eller «Jeg lover å komme på besøk i påsken», er dette *handlinger* (Austin, 1975). Språket er fullt av funksjoner som gjør det vanskelig å trekke noe klart skille mellom språk og handling.

Det er heller ikke bare slike eksplisitt performative setninger som kan regnes som handlinger, også mer ordinære samtaler kan forstås som en form for praksis. Gjennom samtaler – om været, om fotball, om barn – uttrykker man interesse, respekt, velvilje eller irritasjon, man knytter bånd eller markerer avstand. Man gjør mye med samtaler som går ut over akkurat temaet for samtalen og den bokstavelige meningen i setningene som sies. Samtidig er meningen, forestillingene og normene som uttrykkes gjennom det verbale, nettopp meningsfull fordi den knyttes til noen spesifikke praktiser i en spesifikk kontekst.

Poenget her er ikke å gå inn i noen intrikat språkfilosofisk diskusjon, men å tenke over hva slags konsekvenser en slik forståelse av språket har

for forståelsen av forholdet mellom diskursdata og praksisdata, og for forståelsen av hva slags data man kan få av intervjuer. Hoëm bruker denne språkforståelsen som et utgangspunkt for å peke på verdien av feltarbeid hvor man både observerer praksiser og har feltsamtaler og kan analysere disse i forhold til hverandre; ikke som dikotome størrelser eller to ulike domener slik Holy og Stuchlik ville definert det, ikke som fullstendig atskilte typer data som gir kunnskap om ulike ting som kan komplettere hverandre, men som data som bør analyseres i forhold til hverandre for å gi mening.

Det kan framstå som selvfølgelig når man sier det slik, at språk og praksis er knyttet sammen og gir mening når de sees i sammenheng. Samtidig er det et ganske sentralt poeng – som står i kontrast til både Jerolmack og Khans argumentasjon for at forskerne bør konsentrere seg om observasjon av praksis og at praksis er mer sant enn diskurs, og til de som mener at man bør begrense seg til det som sies verbalt og helt eksplisitt.

Det er med utgangspunkt i en slik forståelse av diskurs og praksis som ikke skarpt atskilte elementer at jeg her vil diskutere spørsmålet om hvorvidt, de gangene vi *ikke* har anledning til å gjøre feltarbeid, eller vi av andre grunner finner det mer nærliggende å intervjuer, vi da kan få tak i data om praksis gjennom intervjuer? Vi som bruker intervjuer som metode, kan med fordel bli mer bevisste på forholdet mellom hva slags kunnskap om diskurs og praksis, eller om handlinger, representasjoner og normer, intervjuer kan gi.

Praktiske råd om hvordan få tak i intervjudata om praksis

Som sagt er jeg helt enig med Jerolmack og Khan i at vi samfunnsforskere oftere bør prøve å gjøre observasjonsstudier, og jeg er enig med Hoëm i at når vi har muligheten til å kombinere observasjon med feltsamtaler eller intervjuer, vil det være en svært verdifull kilde til kunnskap om både handling, normer og forestillinger. Samtidig er det altså mange sammenhenger hvor vi ikke har anledning til det, og hvor intervju er den eneste eller den mest nærliggende metodiske løsningen. Kan vi likevel bruke intervjuer til dels å få tak i kunnskap om praksis? Kan vi også bruke dem til å få tak i data om det som kanskje er taus kunnskap og tatt for gitt, eller få tak i fortellinger og normer som er retningsgivende for praksis, men som ikke oppfattes som det mest sosialt akseptable?

De siste tjue årene har jeg jobbet med flere i hovedsak intervjubaserte studier av profesjonelle praksiser og av hvordan kunnskap legitimerer makt i byråkratiet, academia og næringslivet. I disse studiene er det ofte en utfordring at de jeg intervjuer, har noen etablerte fortellinger om hva de gjør og om slags kunnskap som verdsettes, og dersom jeg bare spurte dem direkte om hvilken kompetanse som teller, er det vanskelig å være sikker på at det er det som teller i praksis. Jeg har hatt det problemet Jerolmack og Khan beskriver, at de jeg har intervjuet virker som de har veldig lyst til å framstå på en bestemt måte, og det er vanskelig å vite om de forestillingene og normene de beskriver i intervjuene, er de forestillingene og normene som styrer deres hverdagslige profesjonelle praksis. Jeg har også hatt lyst til å vite mer om hva deres profesjonelle praksis går ut på, hva slags kunnskap som er taus og tatt for gitt. Observasjon av hverdagsarbeidet har ikke vært en mulighet, blant annet fordi de toppbyråkratene jeg har forsket på, holder på med saker som er unntatt offentligheten. I tillegg har mye av det arbeidet jeg ville studere, vært vanskelig å observere. For eksempel foregår en historikers arbeid for det meste inne i personens hode, mye er rett og slett ikke observerbart.

For å likevel få tak i data om disse tingene har jeg benyttet meg av en del metodiske verktøy som kan være nyttige også for andre. For mange kan det være at dette er verktøy eller tilnærminger de allerede bruker, men kanskje ikke like bevisst. Blant de verktøyene jeg har brukt, er deskriptive og indirekte spørsmål, komparasjon, og oppsøking av forskerposisjoner og situasjoner som kan lede til språkliggjøring av det ikke (ennå) språkliggjorte.

Deskriptive spørsmål som verktøy for å nærme seg praksis

Det første virkemiddelet som jeg bruker mye, er at jeg stiller deskriptive spørsmål (Spradley, 2016), altså spørsmål som ber informantene beskrive sin egen hverdagspraksis eller beskrive en konkret situasjon. For eksempel, når jeg har lurt på hva slags kompetanse som verdsettes ved ansettelser og forfremmelser i toppbyråkratiet i norsk, fransk og britisk sentralforvaltning, eller hvordan byråkratene definerer sin egen rolle, har jeg på den ene siden spurt om dette direkte (Hva må man kunne for å bli ansatt i en lederstilling i denne seksjonen? Hva er din viktigste oppgave?) (Mangset, 2018; Mangset & Asdal, 2019). Disse spørsmålene gir data om hva slags fortelling disse informantene ønsker å videreformidle om deres kompetanse

og rolle, altså hva de mener det er viktig at jeg, kanskje som en representant for allmenheten, tenker om dem. På det direkte spørsmålet om hvilken kompetanse som teller, har byråkratene som regel svart at det er spiss fagkompetanse innenfor eksempel økonomi eller jus. De vil gjerne framstå som fagmennesker som godt kunne ha blitt forskere, og de vil at den norske forvaltningen skal gjenkjennes for sin faglige styrke. Dette er data om etablerte diskurser, data som av type ligner det Skarpenes og medforfattere fikk i sine intervjuer.

I en annen fase av intervjuet ber jeg informantene beskrive sine arbeidsoppgaver (Kan du beskrive arbeidsdagen din i går, hva begynte du med da du kom på jobb og hvilke oppgaver gjorde du utover dagen?). Da beskriver de noe litt annet enn det de snakket om på de direkte spørsmålene om kompetanse. De beskriver en arbeidshverdag hvor de sitter og skriver notater til politisk ledelse, og hvor de retter slike byråkratiske notater for sine underordnede. Når de beskriver disse praksisene, kommer det slett ikke opp beskrivelser av bruk av avansert fagkompetanse, derimot snakker de mye om valg av begreper og adjektiv, om betydningen av å skrive konsist, klart og tydelig og være god på kommaregler. Det handler om å være god på å uttrykke seg, god på tekst, og å kunne gi et dokument til politisk ledelse som kan leses fort og som gir et godt grunnlag for å fatte en beslutning (Mangset & Asdal, 2019). Når de ikke er seg så bevisst at de skal drive med selvpresentasjon, men er bedt om å beskrive en konkret arbeidsdag, er det vanskeligere å holde seg til å en etablert selvpresentasjon.

På spørsmålene om hvordan de definerte sin rolle som byråkrater fikk jeg samme type diskrepans mellom svarene på dette direkte spørsmålet, og den byråkratrollen som trådte fram i beskrivelsen av konkrete arbeidsoppgaver. På direkte spørsmål svarte de typisk ting som dette:

Da jeg begynte [i Finansdepartementet], det var rundt slutten av finanskrisen, og det var fortsatt krisemodus her, og ting skjedde veldig fort. Man hadde ikke tid til byråkrati [...] Jeg vil ikke være en byråkrat, jeg vil ikke lære å operere i et byråkrati, jeg vil bare bli god på å *få ting gjort*. (Storbritannia, Finansdepartementet)

Denne personen hadde like før i intervjuet snakket om at han ønsket å gjøre en karriere i byråkratiet og trivdes med å jobbe der. Når han samtidig sier at han ikke vil være en byråkrat, tolker jeg det som at det handler om at han kjenner til allmennhetens forestillinger om byråkrati som langsom og rutinepreget papirflytting, og at han implisitt argumenter mot et slikt bilde

av seg selv. Flere av byråkratene var opptatt av å framstille seg selv som noe som står i kontrast til en slik tradisjonell forestilling om byråkrater:

[Å være en god byråkrat handler om å være] i stand til å nå et resultat som gjenspeiler de politiske prioriteringene. Og dette handler veldig mye om å ha en kunnskap, en forståelse, av hvordan du *får ting til å skje*. Det er vanskelig å sette fingeren på, men jeg tenker det er det viktigste kriteriet for å være en god byråkrat, å forstå *hvordan du får ting til å skje*. (Storbritannia, Finansdepartementet)

Så ... folk som tror at vi sitter bare og flytter papir fra den ene siden av skrivebordet til den andre, de skjønner det bare ikke. Fordi alt forandrer seg jo hele tida! Ingen ting er likt, på en måte [...] jeg synes jeg gjør noe nytt hele tida. Det skjer noe hele tida! (Norge, Kulturdepartementet)

Dette analyserer jeg som data om hvordan disse informantene ønsker å bli forstått av allmennheten (Mangset, 2018). I denne delen av intervjuet tenker jeg at informantene snakker med et bestemt publikum i tankene (Vassenden & Mangset, 2022), en bredere allmenhet, og at jeg som intervjuer representerer den allmennheten.

Når jeg derimot ber dem beskrive det daglige arbeidet på en konkret arbeidsdag, er det et annet bilde som kommer fram, litt mindre preget av fart og spenning, litt nærmere en tradisjonell forståelse av hva en byråkrat gjør:

Det jeg gjør, er [...] å signere alle utgående brev. Det er kvalitetssikring [...] all post som kommer inn til enheten, kommer via meg, så jeg fordeler den posten. Og når det kommer til oppgaver pleier jeg å [...] snakke med vedkommende som skal ta saken i starten.

Og så kvalitetssikrer jeg når det kommer tilbake til meg igjen, tar språkkorrektur, og sjekker om det er fornuftig det som står der. Om det er riktig. Om det er sånn som vi ble enige om at det skulle være.

Det er alltid bra å ha et annet ... et blikk nummer to på en sak. Det er en sånn byråkratisk dyd, ikke sant? Dobbeltarbeid. Totrinns saksarbeid skal det liksom være, da. Så det tror jeg på. Det tror jeg er fornuftig. (Norge, Kulturdepartementet)

Dette sitatet er fra en leder på akkurat samme nivå og i samme stillings-type som de over, og svært mange av informantene kom med uttalelser på ulike tidspunkt i intervjuet som viste en slik motsetning: På den ene siden

søkte de å framstå som et menneske som hadde et yrke fullt av action og spenning og innvirkning på sentrale politiske spørsmål. På den andre siden beskrev de en praksis som tydet på at de utøvet et profesjonelt arbeid ganske i tråd med en helt tradisjonell forestilling av en byråkrat som er drevet av idealer om prosedyrer, likebehandling, kvalitetssikring, rettsikkerhet og lignende (Mangset, 2018). Denne type motsetninger, ting som kan se ut som indre inkonsistenser, finner nok mange i sine intervjuer. Spørsmålet er hvordan man skal forholde seg til dem. Jeg mener at det ikke er et spørsmål om å finne ut av hvilken del av intervjuet som er riktig og hvilken som er feil. Det er heller om å gjøre å finne ut av hva hver av de ulike delene av intervjuet sier noe om. Mennesker er inkonsistente, det er ikke oppsøksvekkende. Men de er gjerne ikke inkonsistente på en helt tilfeldig måte. Forståelsen av forholdet mellom diskursdata og praksisdata kan hjelpe oss med å forstå slike motsetninger eller inkonsistenser – selv om det noen ganger kan handle om helt andre ting.

Det er to ting jeg gjerne vil holde fast ved at man kan få fram ved hjelp av slike deskriptive spørsmål: For det første mener jeg at i stedet for å tenke at diskursdata og praksisdata er to dikotome størrelser, at man kan få tak i *enten* det ene eller det andre, mener jeg at det er fruktbart å tenke på det som et kontinuum hvor ulike data kan nærme seg praksis eller diskurs i større eller mindre grad. Gjennom slike indirekte, deskriptive spørsmål mener jeg at det er større sannsynlighet for å få tak i data som står nærmere praksisnivået enn ved direkte spørsmål (se også Lareau, 2021; Weiss, 1995). For å unngå å få rene diskursdata med fokus på forskjønnende selvpresentasjoner (*social desirability bias*) mener jeg deskriptive spørsmål er nyttige.

For det andre gir ikke slike spørsmål bare data om praksis, men som regel kommer det også opp forestillinger, normer og verdier indirekte som del av beskrivelsene. Selv om man bare ber om beskrivelser av praksis, av handlinger, kommer det som regel opp fortellinger om forestillinger, normer og idealer også. I sitatet over, hvor en byråkrat beskrev arbeidet med kvalitetssikring av notater, kom det tydelig fram tradisjonelle byråkratiske idealer om betydningen av prosedyrer, kvalitetssikring og rettsikkerhet (Weber, 1921/1992). Jeg mener at de fortellingene hvor informantene fortalte om betydningen av å få ting til å skje, handlet om at de forholdt seg til et bredere allment ideal om å være et handlingsmenneske, og var del av en bevisst selvpresentasjon til meg som representant for allmennheten, mens de idealene som indirekte kom fram da de beskrev praksisene, i større grad er profesjonsidealene som virker inn på deres daglige arbeid, profesjonelle

normer som er tettere påkoblet praksis, og som de er mer opptatt av å formidle at de er opptatt av til sine kolleger (Mangset, 2018). Informanten kan synes å ha ulike imaginære publikum i tankene i ulike deler av intervjuet, avhengig av hva slags spørsmål som stilles (Vassenden & Mangset, 2022).

Det metodisk sentrale her er at ved hjelp av deskriptive spørsmål kan man få tak i data som står nærmere praksis, det vil si fortellinger om praksis som korresponderer mer med reell praksis enn det man hadde fått om man hadde stilt spørsmålene på en annen måte. Dette er lettere å få en god forståelse av om man tenker på diskursdata og praksisdata ikke som to gjensidig utelukkende størrelser, men som et kontinuum hvor man kan nærme seg det ene eller det andre mer eller mindre. Og i tillegg kan slike deskriptive spørsmål gi data om forestillinger og normer på ulike nivåer, hvor noen har større innvirkning på praksis enn andre. Dette er altså en forståelse av hva slags data man kan få gjennom intervjuer som står i motsetning til Jerolmack og Khans forståelse, men også til Holy og Stulchniks forståelse av data som inndelt i to avgrensede domener.

Innta en posisjon som «legitim ignorant» for å gripe taus kunnskap

Bruken av deskriptive spørsmål kan fungere som et verktøy for å begrense problemet som Jerolmack og Khan skriver om med *social desirability bias*, men det er også et verktøy for å få tak i taus kunnskap og tatt-for-gitt-heter. Om man ber folk beskrive konkrete hendelser, arbeidsdager, situasjoner eller lignende i detalj, og gir dem klare instruksjoner om å beskrive detaljer selv om det kan virke selvfølgelig, har man mulighet til å få tak i mye interessant informasjon som ellers kan tas for gitt fordi informanten – eller forskeren – tror at man allerede vet, at det er uinteressant. Samtidig kan det være utfordrende å få en informant til å gi slike detaljerte beskrivelser. Et verktøy jeg har brukt mye for å få til dette, er å innta posisjonen som «legitim ignorant». Det handler om å gi informanten en grunn til å beskrive ting som hen ellers ville sett på som unødvendig å nevne. Dette kan gjøres på flere måter. Jeg har gjort mange internasjonale sammenlignende studier, og det gir gode muligheter til å be om slike forklaringer: «Jeg kommer fra Norge, jeg kjenner ikke engelsk arbeidsliv så godt, kan du forklare meg steg for steg hvordan dere gjør dette?» Men vi har jo ikke alltid mulighet til å gjøre internasjonale komparasjoner. Da vil jeg også anbefale komparasjoner langs andre dimensjoner: mellom profesjoner eller mellom institusjoner.

Noe som tas som en selvfølge blant sykepleiere, tas ikke som en selvfølge blant lærere. Noe som tas som en selvfølge blant leger på ett sykehus, tas kanskje ikke som en selvfølge for leger på et annet sykehus. Hvis man som forsker sier at «Jeg har jo nå blitt kjent med et annet sykehus, og kjenner til rutinene der, men det gjøres kanskje annerledes hos dere, kan du beskrive det for meg?», så har man en legitim ignorant posisjon. Det kan av og til være vanskelig fordi man har mye til felles med dem man forsker på, men min erfaring er at det går an å lete fram noen aspekter hvor det er klare forskjeller, og legge vekt på det: «Jeg er jo forsker, jeg lever i et elfenbenstårn, vi vet jo lite om den virkelige verden, kan du som er byråkrat fortelle meg hvordan dere gjør ting her?» Man kan også tenke seg posisjoner av typen «Selv om jeg har jobbet som sykepleier lenge, så skjer det jo endringer hele tida, det har sikkert skjedd mye siden jeg jobbet profesjonelt selv, kan du beskrive hvordan dere jobber nå?».

Kritiske situasjoner gir anledning til å språkliggjøre taus kunnskap

Et siste verktøy jeg vil nevne som jeg har opplevd som nyttig for å få tak i taus kunnskap, tatt-for-gitt-heter og både praksis og forestillinger, holdninger og normer som ikke er lette å observere, er å bruke noen spesifikke *kritiske situasjoner* hvor informantene inviteres til å språkliggjøre slike ting. I en studie jeg gjorde av historiefaget, ville jeg undersøke hvordan professorer i historie ved norske, franske og britiske universiteter definerte faget sitt (Mangset, 2009). I motsetning til en del naturvitenskapelige fag som oftere er studert i antropologiske og sosiologiske studier av vitenskap, hvor forskere jobber på laboratorier og snakker med hverandre i grupper på en måte som lar seg observere, byr historikere på en del utfordringer. De jobber ofte alene, ved å sitte og lese, tenke og skrive på kontoret sitt. Det er vanskelig å gripe deres faglige idealer ved observasjon. Siden de ofte jobber alene, er de ikke alltid så vant til å snakke eksplisitt om sine faglige idealer heller. Jeg valgte å studere hvordan de definerte de faglige idealene i undervisningen gjennom hva de var opptatt av å lære bort til sine masterstudenter. Faglige idealer kan ofte være taus kunnskap, men i undervisningen skal jo professorene forsøke å formidle disse idealene til studentene, og det tvinger dem til å sette ord på dem. Den språkliggjøringen de gjorde for undervisningsformål, benyttet jeg meg av som et metodisk verktøy.

Videre studerte jeg historiefaget på et tidspunkt hvor det nettopp var gjennomført eller det var i ferd med å gjennomføres reformer av undervisningsopplegget. Disse reformene (som Kvalitetsreformen i Norge og LMD-reformen i Frankrike) var politisk initiert, og de møtte mye motstand blant historikerne. I møte med disse reformene, som historikerne opplevde at utfordret deres faglige idealer, ble de tvunget til å formulere hva slags idealer de mente var under angrep, og hva som var viktig med disse idealene. Disse reformene var altså ikke selve forskningsobjektet for meg, de fungerte i stedet som et metodisk verktøy som gjorde det mulig for meg å få tak i ellers ikke språkliggjorte praksiser og idealer. De fungerte som en *kritisk situasjon* som tvang fram språkliggjøring av taus kunnskap for historikerne, og jeg kunne bruke dette metodisk.

Dette setter fingeren på et viktig poeng: På tross av at jeg innledningsvis snakket mye om betydningen av det ikke språkliggjorte, så er det også viktig at mye av dette *kan språkliggjøres* dersom man ber om det, eller ved hjelp av spesifikke virkemidler.

Konklusjon

I dette kapitlet har jeg forsøkt, gjennom ulike innganger og eksempler, å diskutere forholdet mellom diskursdata og praksisdata og å si noe om hva slags data intervjuer kan gi oss. Det er reelle utfordringer at noen måter å intervjuer på bare gir tilgang til de fortellingene informantene ønsker å gi om seg selv, og at disse kan være langt fra praksis. Det er også en reell utfordring at mye av menneskenes liv er kroppsliggjorte praksiser, ting vi gjør uten å være oss det bevisst og uten at vi har satt ord på det, og at dette er ting det er vanskelig å gripe gjennom intervjuer. Det kan også være vanskelig med andre metoder. Ikke minst kan slik taus, praktisk kunnskap være vanskelig å gripe når vi selv, av ulike grunner, befinner oss tett på de som vi forsker på. Utgangspunktet i dette kapitlet har vært at jeg mener at vi som samfunnsforskere ikke kan begrense oss til de eksplisitte diskursene. Det er sentrale sider ved menneskelig aktivitet som vi bare kan få tak i gjennom å studere praksis. Praksis og diskurs er tettere koblet sammen enn en del metodelitteratur hevder. Det er en kombinert epistemologisk og etisk nøtt at vi står i fare for å unngå å kaste lys over vesentlige maktrelasjoner dersom vi begrenser oss til å studere det som kan sies, det diskursive, samtidig som vi står i fare for å tre våre egne forforståelser ned over dataene dersom vi på tynt grunnlag gjør for mange antakelser om det usagte.

I møte med denne nøtten mener jeg at det finnes noen verktøy man kan bruke i intervjuer, altså noen måter å intervju på, som gjør at intervjuer kan gi data om praksis, om det som er tatt for gitt, og om forestillinger og normer som står nærmere praksis enn det man ofte får dersom man ureflektert om disse tingene setter i gang med intervjuer. Avslutningsvis har jeg gitt noen eksempler på metodiske verktøy, som deskriptive spørsmål, forskerposisjonen som legitim ignorant, og kritiske situasjoner, som man kan bruke for å få tak i slike data gjennom intervjuer.

Forfatterbiografi

Marte Mangset er førsteamanuensis ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo og førsteamanuensis II ved Senter for profesjonsforskning (SPS) ved OsloMet – storbyuniversitetet. Mangset forsker på forholdet mellom kunnskap og makt, og hun har skrevet mye om eliter. Hun har gjennomført internasjonale komparasjoner av kompetanse blant toppbyråkrater og av hvordan en akademisk disiplin blir definert. Hun har også studert evalueringspraksiser i Forskningsrådet og i vitenskapelige ansettelse, samt ytringsfrihet blant akademikere. Gjennom en periode som ansatt ved Institutt for samfunnsforskning og som styreleder ved Telemarksforskning har hun også hatt tett kontakt med og utført oppdragsforskning. Mangset har over en lengre periode, ansatt ved SPS og sammen med Leseth, ledet arbeidet med Kvalitativt metodeforum på SPS. Hun har også undervist mye i kvalitativ metode, og sammen med Anders Vassenden har hun publisert artikkelen «Social encounters and the worlds beyond: Putting situationalism to work for qualitative interviews» i tidsskriftet *Sociological Research and Methods* (2022).

Referanser

- Andersen, G. & Mangset, M. (2012). Er forestillingen om det egalitære Norge resultatet av en målefeil? – Om falske og ekte motsetninger mellom sosiologiske analyser av klasse og kultur. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 53(2), 158–188. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2012-02-02>
- Austin, J. L. (1975). *How to do things with words*. Oxford University Press.
- Bloch, M. (1991). Language, anthropology and cognitive science. *Man*, 26(2) 183–198. <https://doi.org/10.2307/2803828>
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. University of California Press.
- Boltanski, L. & Thévenot, L. (1999). The sociology of critical capacity. *European Journal of Social Theory*, 2(3), 359–377. <https://doi.org/10.1177/136843199002003010>

- Boltanski, L. & Thévenot, L. (2006). *On justification. Economies of worth*. Princeton University Press.
- Bourdieu, P. (1980). *Le sens pratique*. Minuit.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P. (2018). *Esquisse d'une théorie de la pratique. Précédé de trois études d'ethnologie kabyle*. Média Diffusion.
- Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order*. Scribner's.
- Fairclough, N. (2013). Critical discourse analysis. I M. Handford & J. P. Gee (Red.), *The Routledge handbook of discourse analysis* (s. 9–20). Routledge.
- Fjær, E. G. (2018). Til forsvar for kvalitative intervju. *Dansk sociologi*, 29(3), 27–43.
- Goffman, E. (1956). Embarrassment and social organization. *American Journal of Sociology*, 62(3), 264–271.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday Anchor.
- Grimm, P. (2010). Social desirability bias. I J. Sheth & N. Malhotra (Red.), *Wiley international encyclopedia of marketing*. <https://doi.org/10.1002/9781444316568.wiem02057>
- Gross, S. J. & Niman, C. M. (1975). Attitude behavior consistency: A review. *The Public Opinion Quarterly*, 39(3), 358–368.
- Hoëm, I. (2001). Jeg kan ikke få sagt hvor mye du betyr for meg. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 12(1–2), 51–59.
- Holý, L. & Stuchlik, M. (1983). *Actions, norms and representations: Foundations of anthropological enquiry*. Cambridge University Press.
- Jarness, V. & Friedman, S. (2017). «I'm not a snob, but ...»: Class boundaries and the downplaying of difference. *Poetics*, 61, 14–25. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2016.11.001>
- Jerolmack, C. & Khan, S. (2014). Talk is cheap: Ethnography and the attitudinal fallacy. *Sociological Methods & Research*, 43(2), 178–209. <https://doi.org/10.1177/0049124114523396>
- Lareau, A. (2021). *Listening to people: A practical guide to interviewing, participant observation, data analysis, and writing it all up*. University of Chicago Press.
- Lizardo, O. (2021). Habit and the explanation of action. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 51(3), 391–411. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12273>
- Mangset, M. (2009). *The discipline of historians: A comparative study of historians' constructions of the discipline of history in English, French and Norwegian universities* [Doktorgradsavhandling]. Paris, Institut d'études politiques.
- Mangset, M. (2015). What does it mean to be part of the elite? Comparing Norwegian, French and British top bureaucrats' understandings of the elite concept when applied to themselves. *Comparative Sociology*, 14(2), 274–299. <https://doi.org/10.1163/15691330-12341343>
- Mangset, M. (2018). Anti-bureaucratic identities among top bureaucrats? Societal norms and professional practices among senior civil servants in Britain, France and Norway. *Bureaucracy and Society in Transition (Comparative Social Research)*, 33, 109–137. <https://doi.org/10.1108/S0195-631020180000033010>
- Mangset, M. & Asdal, K. (2019). Bureaucratic power in note-writing: Authoritative expertise within the state. *The British Journal of Sociology*, 70(2), 569–588. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12356>
- Moi, T. (2019). *Revolution of the ordinary: Literary studies after Wittgenstein, Austin, and Cavell*. University of Chicago Press.
- Sakslind, R., Skarpenes, O. & Hestholm, R. (2018). *Middelklassekulturen i Norge. En komparativ sosiologisk studie*. Scandinavian Academic Press.
- Skarpenes, O. (2007). Den «legitime kulturens» moralske forankring. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 48(4), 531–558. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2007-04-03>
- Skarpenes, O. & Sakslind, R. (2008). Kulturforskning og empirisk analyse. Svar til Skogen m.fl. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(2), 265–273. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2008-02-08>

- Skogen, K., Stefansen, K., Krange, O. & Strandbu, Å. (2008). En pussig utlegning av middelklassens selvforståelse. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(2), 259–264. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2008-02-07>
- Spradley, J. P. (2016). *The ethnographic interview*. Waveland Press.
- Vassenden, A. & Mangset, M. (2022). Social encounters and the worlds beyond: Putting situationalism to work for qualitative interviews. *Sociological Methods & Research*. <https://doi.org/10.1177/00491241221082609>
- Weber, M. (1992). *Economy and society*. University of California Press. (Opprinnelig utgitt 1921)
- Weiss, R. S. (1995). *Learning from strangers: The art and method of qualitative interview studies*. Simon & Schuster.
- Wittgenstein, L. (2010). *Philosophical investigations*. John Wiley & Sons. (Opprinnelig utgitt 1953)